

highlighted. The place and role of the teacher in the system of education of children is found out. The emphasis is placed on the meaning of using memories as a source of biographical research.

The conducted research allows us to conclude that most of G. Vashchenko's pedagogical ideas are based on a deep knowledge of the foundations of folk pedagogy. The literary heritage of the teacher begins its counting from the end of the first decade of the twentieth century and is a valuable source for tracking, firstly, the creative interests of the young writer, and secondly, the democratic views of the writer on art, and thirdly, the author's deep research on the psychological aspects of the relationship of characters, fourthly, the necessary assertion of people in the belief in human progress, fifth, the emergence of the idea of liveliness of the spiritual wells of the people for the formation and development of personality, sixth, the origin of the intelligentsia her idea of selfless service to rural workers. Thus, in the literary works of G. Vashchenko, important pedagogical ideas, psychological observations, which received a powerful development in his pedagogical activity, were laid. These ideas in today's conditions are relevant and valuable for the development of the system of national education in Ukraine. The conducted research does not exhaust all aspects of pedagogical activity of G. Vashchenko and needs a holistic, systematic review and analysis of his pedagogical heritage.

Key words: G. Vashchenko, literary heritage, spiritual and moral upbringing, religious education, native language.

Стаття надійшла до редакції 18.03. 2018 р.

УДК 373.5.015.311

В. ПІДГУРСЬКА

Житомирський державний університет імені І. Я. Франка

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена дослідженню сутнісних характеристик патріотизму. Проаналізовано погляди різних вчених щодо обґрунтування поняття патріотизму, наголошено на важливості формування духовності учнівської молоді, виховання патріотизму.

Ключові слова: патріотизм, національно-патріотичне виховання, територіальний, державницький патріотизм, патріотична свідомість, учнівська молодь

Постановка проблеми. Протягом останніх років в Україні спостерігалось нехтування національно-патріотичною ідеєю або замовчування проблем патріотичного виховання та його змісту. Певне похвалення у цьому напрямку відбулося у 2014 році, хоча зводилося до акцій збору продуктів харчування, предметів першої необхідності, плетіння маскувальних сіток учнями шкіл, а також «звітів» про «зроблену роботу» у мережі Інтернет. Напрошується запитання: Чи розуміють педагоги, що таке патріотизм?

Сучасний учитель повинен бути носієм гуманізму, яскравим прикладом громадянина та патріота, що створює умови для розвитку гуманістично-орієнтованого конкурентно-спроможного громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аспект патріотичного виховання розробляли відомі українські педагоги минулого: Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, П. Куліш, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які значну увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості.

Психологічні основи патріотичного виховання досліджували Б. Ананьєв, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Петровський, П. Якобсон. Серед сучасних дослідників, які працюють над питанням патріотичного виховання та громадянських якостей особистості, – І. Бех, П. Вербицька, П. Ігнатенко, А. Погрібний, Ю. Руденко, К. Чорна, О. Шестопалюк та ін.

Педагогічні особливості патріотичного виховання розглядаються у роботах О. Вишневського, Т. Дем'янюка, І. Єрмакова, А. Капської, В. Кіндрата, І. Коваленко, П. Кононенко, В. Кузя, І. Мартинюка, В. Оржеховської, С. Павлюка, А. Погрібного, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, К. Чорної, П. Щербаня та ін.

У сучасних наукових дослідженнях розробляються теоретико-методологічні засади та методика патріотичного виховання в умовах суспільних змін (І. Бех, К. Журба, В. Киричок, К. Чорна), висвітлюється

сучасний зміст патріотичного виховання (Г. Агапова, Д. Арабаджиєв, А. Афанасьєв, О. Вишневський, О. Духовна-Кравченко, В. Карлова, О. Киричук та інші); визначаються сучасні підходи до організації й підвищення ефективності патріотичного виховання (М. Дубина, О. Коркішко, Н. Мазикіна, А. Монахов, В. Матяшук, П. Онишук, Г. П'янковський, Є. Ширекіна та інші).

Метою статті є висвітлення сутності патріотичного виховання як складової сучасного освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. За результатами аналізу довідникової літератури та періодики з'ясовано, що існують різні підходи до визначення терміну «патріотизм». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови це поняття визначається як: «любов до Батьківщини, відданість їй та своєму народові, готовність прийти на її захист», а «патріот – це той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий заради них на жертви і подвиги» (Булес, 2004, с. 894).

Я. Коменський першим у педагогіці найбільш послідовно висвітлює проблему виховання патріотизму у дітей, визначив це поняття як любов до рідної землі, місцевості, де народилася людина (Коменський, 1997, с. 21).

Розширюючи сутність патріотизму, К. Ушинський до основних засад формування патріотизму додав вивчення середовища, де дитина народилася, рідної мови та народного фольклору, звичаїв і традицій (Ушинський, 1983, с. 45).

Розглядаючи патріотизм як сукупність політичних і моральних ідей, моральних почуттів, В. Сухомлинський здійснював патріотичне виховання на основі гармонійного взаємозв'язку інтересів особистості і держави. При цьому він підкреслював, що удосконалення в учнів світоглядної свідомості патріота відбувається шляхом оновлення змісту освіти, який за своїм обсягом і характером має відображати насамперед ідейно-ціннісне багатство рідного народу і вищі здобутки світової культури, сприйняті крізь призму національної свідомості, а ставлення вихованця до свого фізичного і психічного здоров'я необхідно розглядати не тільки як особисту справу, а й як вияв відповідальності перед суспільством і державою. Він вважав за необхідне переорієнтування вчителя із ролі контролера, організатора виховних заходів на старшого товариша, друга, духовного орієнтира, наукового консультанта, організатора самостійного здобуття знань, творчості школярів (Кіндрат, 1996, с. 30).

У педагогічному словнику подано таке визначення: «Патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, іти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму у дітей розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків (Алексєенко, Артемова, Баглаєва, & Бех, 2002, с. 134).

І. Бех у патріотичне виховання вкладає керівництво індивідуальним становленням особистості як патріота, що передбачає формування ціннісного позитивного (пізнавально-емоційного) ставлення до Батьківщини. Психічну структуру людського ставлення становлять своєрідний сплав пізнавальних і емоційних утворень, де останній компонент вважається провідним (Бех, 2006, с. 151).

Досліджуючи психологічні аспекти патріотичного виховання, В. Мірошніченко стверджує, що ставлення особистості до Батьківщини відображає її соціально-психологічну позицію. На думку автора, саме ставлення пов'язане з такою характеристикою психіки, як ментальність. Ментальність створює для людини можливість ототожнювати себе з певним народом, певною культурою, тобто виявляти свій менталітет. Менталітет складає філософсько-психологічну основу патріотизму, оскільки формується в процесі співставлення культур різних цивілізацій (Мірошніченко, 2012, с. 131).

Предметом вивчення Н. Снопко є психологічні механізми патріотичного виховання у системі професійної освіти. Вчений переконаний, що патріотичне виховання є суб'єктно-суб'єктивним направленим процесом, в якому суб'єктами є і той, хто навчає, і той, хто навчається (Снопко, 2007, с. 28).

І. Бех та Н. Чорна, автори Програми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, зазначають, що патріотизм – це «суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється у колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденної розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств» (Бех, 2014, с. 17).

Звідси випливає, що особливу увагу у формуванні патріотичного почуття необхідно приділяти саме емоційно-чуттєвій сфері, адже людські емоції і почуття найяскравіше виражають духовні запити і прагнення людини, її ставлення до дійсності.

О. Стюпіна визначає патріотизм як інтегральну цінність та духовно-моральну якість особистості, що виражається в почутті любові до Батьківщини та відчутті духовного зв'язку з нею, моральній відповідальності за долю Батьківщини і готовності її захищати, вільному етнічному та національному самовизначенні, свідомому збереженні та примноженні національних духовних і матеріальних цінностей (Стюпіна, 2007, с. 12).

Таким чином, О. Стюпіна виділяє етапи виховання патріотизму особистості:

- виховання любові й поваги до своїх батьків, своєї родини, що повинно формуватися в дошкільному віці в межах родинного виховання;

- виховання позитивного ставлення до «малої батьківщини» (свого міста, краю, регіону) тобто етнічна самоідентифікація, що формується у підлітків у період шкільного навчання;

- виховання позитивного ставлення до своєї країни (державницького патріотизму) відповідає юнацькому віку; формується в період навчання у випускних класах школи;

- виховання усвідомлення своєї належності до історичної спільноти та культурно-релігійної традиції східнослов'янських народів, тобто формування через позитивну етнічну ідентичність толерантності в міжнаціональних відносинах – також є виховним завданням ЗВО;

- виховання доброзичливого ставлення до всіх народів світу – якість, притаманна високодуховній особистості, яка формується у процесі самовиховання протягом усього життя (Стьопіна, 2007, с. 14).

Проаналізувавши погляди багатьох вчених, можна визначити етапи виховання патріотизму особистості, які формуються з дошкільного віку до юності:

- виховання поваги до своїх сім'ї, родини;

- виховання любові до свого села, краю;

- виховання позитивного ставлення до своєї країни (державницького патріотизму);

- виховання усвідомлення належності до певної історичної спільноти;

- виховання доброзичливого ставлення до інших народів світу.

Отже, предметом патріотичного виховання є такі категорії, як: категорії малої та великої Батьківщини, рідна мова, мати і батько, історія народу і держави, національна ідея, національна культура, самовизначення; герої народу, держави. Результатом патріотичного виховання можна вважати сформовану людину, яка розуміє і поділяє сутність національної ідеї; є носієм національної культури; своєю професійною діяльністю сприяє економічному, науковому, культурному зростанню Батьківщини; любить і відстоює рідну мову, користується нею; любить, захищає і відстоює рідну країну; підтримує співгромадян з патріотичним способом мислення. Постійно відчуває гордість за вищенаведене і приналежність до цих категорій.

Виходячи з цього, визначено структуру патріотизму, яку складають такі компоненти:

1) духовно-моральний (почуття любові до Батьківщини, моральної відповідальності перед нею, відчуття духовного зв'язку зі своїм народом);

2) когнітивний (комплексні знання з історії та культури Батьківщини, патріотична свідомість);

3) ціннісний (потреба в інтеріоризації системи духовно-моральних і культурних національних і загальнолюдських цінностей, серед яких належне місце посідає патріотизм);

4) діяльнісний (готовність діяти на благо своєї країни, відстоювати її інтереси, захищати їх тощо);

5) ідентифікаційний:

- етнічна самоідентифікація (толерантне ставлення до представників інших народів на основі позитивної етнічної самоідентифікації);

- національна ідентифікація (національна гідність, відчуття своєї належності до нації, позитивне ставлення до співвітчизників);

- громадянськість (потреба у належному виконанні громадянських обов'язків) (Стьопіна, 2007, с. 15).

На думку Ю. Зубцової, патріотична якість особистості – це соціально-психологічна властивість, яка виявляється в єдності знань і діяльнісних почуттів особистості щодо світу людей, навколишнього предметного довкілля та суспільства в цілому (Зубцова, 2012, с. 9).

Узагальнюючи викладене, до базових патріотичних якостей відносимо:

- любов і повага до батьків, своєї родини, відчуття гордості за свій рід;

- ціннісне ставлення до Батьківщини, рідного краю;

- толерантне ставлення до людей інших національностей, поважне ставлення до їхньої культури та традицій;

- усвідомлення себе частиною українського народу

З вищесказаного випливає, що потрібно розмежовувати різновиди патріотизму: етнічний, територіальний, державницький.

Етнічний патріотизм ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, до історії держави, на любові до рідного краю. Великого значення у формуванні етнічного патріотизму набуває вивчення рідної мови, літератури, історії, звичаїв свого народу тощо.

В основі територіального патріотизму лежить любов до малої Батьківщини, до того місця на землі, де людина народилася. Тобто, представники інших національностей мають почуття патріотизму до території держави, де вони проживають. Ностальгія охоплює таких людей, які з певних причин покидають свій край.

Однією з головних цілей виховання є розвиток у дітей державницького почуття, тобто вищого ступеня патріотизму, в основі якого лежить державна ідеологія. Таким чином, говоримо про державницький патріотизм, який впливає з етнічного та територіального і формується у старшокласників. Історія має безліч прикладів, коли вихідці з інших етносів ставали активними державними діячами. Виховання державницького патріотизму, що ґрунтується на позитивному ставленні до своєї країни, на думку О.Стьопіної, неможливе без проходження людиною усіх попередніх етапів. Патріотизм – складна інтегрована система патріотичних якостей духовно-морального, емоційно-почуттєвого, інтелектуального та діялісно-поведінкового характеру.

На вчителя покладається велика відповідальність за підростаюче покоління. Але коли педагоги виховують у дітей патріотичні почуття до Батьківщини, народу, суспільства, приналежність до етнічної спільноти, то для формування патріотизму як одного із потужних і постійних мотивів соціальної діяльності, активної самореалізації на благо Вітчизни потрібне підґрунтя – впевненість у завтрашньому дні.

Таким чином, зміст патріотичного виховання більшість дослідників вбачають у формуванні таких громадянсько-патріотичних якостей, як: громадянсько-патріотична самосвідомість, світогляд і переконаність; висока громадянська відповідальність під час виконання професійних обов'язків; соціальна активність у повсякденному житті і діяльності; знання історії і культури своєї країни; любов до Вітчизни і готовність до її захисту.

На жаль, сьогодні спостерігаємо відтік молоді за межі нашої країни. Відсоток випускників шкіл, які планують працювати на благо України, більший, ніж відсоток випускників вищих навчальних закладів, що отримали диплом фахівця на руки. Старшокласники «піднімаються», «летять» на крилах патріотизму, беруть участь у різних виховних заходах, вважають себе волонтерами, коли несуть картоплю, шкарпетки і ін. до школи, коли оголошено збір речей для військовослужбовців, а студенти «опускаються на землю», коли шукають роботу, коли чують суму своєї заробітної плати. Наведемо приклад з життя. Випускник медичного коледжу (в майбутньому мріяла продовжити навчання в університеті, стати лікарем, працювати на благо своєї держави), отримавши посаду медичної сестри, попрацювавши один рік, розраховується з роботи і їде до Польщі шукати не щастя, а засоби для життя. Заробітна плата дозволяла оплатити лише винаймання квартири у місті (випускник з села). Що робити багатьом таким випускникам? Бути тягарем для батьків, які теж безробітні, а якщо жива лише мати, яка має 1600 грн. на місяць? Чи може молода людина мріяти про нормальну сім'ю? Чи буде нормально сприймати вчителя дитина, мати якої за кордоном, а вона лишилася з бабусяю (адже ми спочатку формуємо почуття любові до сім'ї, родини)?

Як результат, спостерігаємо відтік як кваліфікованих працівників, так і простих робітників до Європи. Як бачимо, життя заставляє наших здобувачів освіти «забути» про патріотизм, який так намагаються прищепити педагоги у школі.

Таким чином для формування державницького патріотизму зусиль самих педагогів замало, потрібно, щоб діти бачили, що вони матимуть роботу в Україні, яка буде достойно оцінена. А це вже завдання для державних діячів. Необхідно враховувати основні причини падіння рівня патріотизму серед молоді, всіляко сприяти створенню умов для розвитку єдиної системи патріотичного виховання, здатної успішно функціонувати і вирішувати виховні завдання. Разом із тим, без піднесення громадянської самосвідомості, патріотичного потенціалу населення, а також української державності неможливо розраховувати на успіх у Відродженні Батьківщини. У реалізації патріотичного виховання потрібні нові концептуальні підходи, передусім усвідомлення того, що формування патріотизму у молодих людей не може займати другорядне місце або бути предметом спекуляцій (Кульчицький, 2013, с. 78).

Завтрашній день України залежить від того, наскільки вивіреними і далекоглядними будуть прийняті сьогодні заходи для виховання патріотизму підростаючого покоління. Як бачимо, сучасний стан розвитку світової цивілізації стимулює процес відродження та становлення української нації, а відповідно й потреби патріотичного виховання як чинника пізнання і самопізнання української нації, виховання української молоді.

Висновки. Ідеї гуманізації та демократизації освіти вивели на новий рівень уявлення про патріотичне виховання як педагогічну категорію, яке нині трактується як цілеспрямована динамічна взаємодія вихователя і вихованця на засадах співробітництва і партнерства. У різноманітних видах патріотично спрямованої діяльності здійснюється самовизначення, самореалізація, розвиток і саморозвиток особистості вихованця як зростаючого патріота України.

Конкретизація змісту поняття "патріотизм" дала змогу визначити патріотичне виховання як цілісний, цілеспрямований, свідомо організований процес становлення та розвитку особистості активного громадянина-патріота України, якому притаманне ціннісне ставлення до Батьківщини, рідної природи, українського народу, до історії, матеріальних та духовних надбань суспільства.

Важливу роль відіграє у цьому процесі праця вчителя, яка є двостороннім процесом – навчальним і соціально-виховним та являє собою свідому діяльність щодо навчання, виховання й розвитку особистості учня – патріота своєї держави.

Завдання патріотичного виховання успішно вирішуються у випадку, якщо виховний процес проводиться планомірно і комплексно, якщо в цю діяльність включені як суб'єкти, так і об'єкти патріотичного виховання; забезпечується узгодження виховних дій усіх категорій вихователів, враховуються індивідуальні якості і особливості учнів, аналізуються умови, в яких відбувається процес патріотичного виховання, використовуються різноманітні форми й методи.

Кінцевим результатом патріотичного виховання має бути сформована цілісна особистість – повноправна, самостійна та творча, яка відчуває єдність з українською національною культурою, ідентифікує себе з українською нацією й реалізує свої можливості на благо України. Необхідно постійно нарощувати зусилля, спрямовані на об'єднання батьківської та педагогічної громадськості, всієї інтелігентності, щоб молоде

покоління успішно оволодівало українською національною ідеологією – ідеологією державотворення, державозбереження, палкого патріотизму і високої громадянськості.

Перспективи подальших досліджень. Додаткових зусиль потребує розгляд нових методів національно-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

- Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності / І. Д. Бех. – Київ : Либідь, 2006. – 27 с.
- Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. – Київ, 2014. – 29 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Булес. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
- Зубцова Ю. Є. Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї : автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Зубцова Юлія Євгенівна. – Київ, 2012. – 21 с.
- Кіндрат В. К. Патріотизм В. О. Сухомлинського / В. К. Кіндрат // Василь Сухомлинський і сучасність : зб. матеріалів III Всеукр. пед. чит. – Умань, 1996. – Вип. 3. – С. 29–31.
- Коменский Я. Сочинения / Я. Коменский. – Москва : Наука, 1997. – 480 с.
- Кульчицький В. Й. Філософсько-світоглядні передумови розвитку патріотичного виховання в Україні : історичний аспект / В. Й. Кульчицький // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка і соціальна робота». – 2013. – № 30. – С. 76–78.
- Мірошніченко В. І. Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників : монографія / В. І. Мірошніченко. – Хмельницький, 2012. – 376 с.
- Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України, Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді ; авт. кол.: Т. Ф. Алексєєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва, І. Бех. – Київ, 2002. – 244 с.
- Снопко Н. М. Психологические механизмы и педагогические основы патриотического воспитания в системе профессионального образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Снопко Наталья Михайловна. – Москва, 2007. – 34 с.
- Стьопіна О. Г. Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук / О. Г. Стьопіна. – Луганськ, 2007. – 23 с.
- Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / К. Д. Ушинський ; редкол. : В. М. Столетов (голова) та ін. – Київ : Рад. шк., 1983. – Т. 1. – 488 с.

References

- Bekh, I. D. (2006). *Vykhovannia osobystosti: Skhodzhennia do dukhovnosti* [Виховання особистості: Сходження до духовності]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Bekh, I. D., & Chorna, K. (2014). *Prohrama patriotichnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* [Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді]. Kyiv [in Ukrainian].
- Bules, V. T. (Comp. & Ed.). (2004). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Великий тлумачний словник сучасної української мови]. Kyiv, Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
- Kindrat, V. K. (1996). *Patriotyzm V. O. Sukhomlyns'koho* [Патріотизм В. О. Сухомлинського]. *Vasyl Sukhomlynskyi i suchasnist* [Василь Сухомлинський і сучасність], 3 (pp. 29-31). Uman [in Ukrainian].
- Komenskii, Ya. (1997). *Sochineniya* [Сочинения]. Moskva: Nauka [in Russian].
- Kulchytskyi, V. Y. (2013). *Filosofsko-svitohliadni peredumovy rozvytku patriotichnoho vykhovannia v Ukraini* [Філософсько-світоглядні передумови розвитку патріотичного виховання в Україні: історичний аспект]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Pedagogika i sotsialna robota*, 30, 76-78 [in Ukrainian].
- Miroshnichenko, V. I. (2012). *Systema patriotichnoho vykhovannia maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv* [Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників]. *Khmelnitskyi* [in Ukrainian].
- Snopko, N. M. (2007). *Psikhologicheskie mekhanizmy i pedagogicheskie osnovy patrioticheskogo vospitiianiya v sisteme professional'nogo obrazovaniya* [Психологические механизмы и педагогические основы патриотического воспитания в системе профессионального образования]. (Extended abstract of PhD dissertation). Moskva [in Russian].
- Stopina, O. H. (2007). *Vykhovannia patriotyzmu u studentskoi molodi zasobamy mystetstva* [Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва]. (Extended abstract of PhD dissertation). Luhansk [in Ukrainian].
- Ushynskiy, K. D. & Stolietov, V. M. (Ed.). (1983) Vol. 1. In *Ushynskiy, K. D. & Stolietov, V. M. (Ed.). Vybrani pedagogichni tvory* [Вибрані педагогічні твори]. Kyiv: Rad. shk. [in Ukrainian].
- Zubtsova, Yu. Ye. (2012). *Formuvannia patriotichnykh yakosteï molodshykh shkolariv u vzaiemodii shkoly ta sim'i* [Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї] (Extended abstract of PhD dissertation). Kyiv [in Ukrainian].

PODGURSKA V.

Zhytomyr State Ivan Franko University Applicant of the Department of Pedagogy Ukraine

PATRIOTIC EDUCATION OF TRAINERS OF EDUCATION AS A PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL PROBLEM

The article is devoted to the study of the essential characteristics of patriotism. The views of different scholars on the substantiation of the notion of patriotism are analyzed, the importance of forming the spirituality of the student youth and the education of patriotism is substantiated. According to the results of the analysis of reference books and periodicals, different approaches to the definition of the term "patriotism" have been identified. Particular attention must be paid to the formation of a patriotic feelings in the emotional and sensual sphere, because human emotions and feelings most clearly express the spiritual needs and aspirations of man, his attitude to reality. Stages of education of patriotism of the person, which are formed from preschool age to adolescence, structure of patriotism are determined. It is determined that it is necessary to distinguish between varieties of patriotism: ethnic, territorial, state. the content of patriotic education, most researchers see in the formation of such civic and patriotic qualities, such as: civil-patriotic self-awareness, worldview and belief; high civil responsibility while performing professional duties; social activity in everyday life and activities; knowledge of the history and culture of your country; love for the Fatherland and readiness to protect it.

The tasks of patriotic education are successfully solved in the event that the educational process is carried out systematically and comprehensively, if this activity includes both subjects and objects of patriotic education; coordination of educational actions of all categories of educators is ensured, individual qualities and peculiarities of pupils are taken into account, conditions under which the process of patriotic education is taking place, various forms and methods are used.

Key words: *patriotism, national patriotic upbringing, territorial, state patriotism, patriotic consciousness, student youth.*

Стаття надійшла до редакції 27.02. 2018 р.

УДК 378.016:[331.548:004]

НАТАЛІЯ ПОНОМАРЬОВА

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

Визначено мету та зміст підготовки майбутніх учителів інформатики до профорієнтації школярів на ІТ-спеціальності . Для впровадження розробленої моделі такої підготовки розроблено її навчально-методичне забезпечення. У відповідності до визначених етапів підготовки майбутнього вчителя інформатики до професійної орієнтації школярів на ІТ-спеціальності встановлено зміст її навчально-методичного забезпечення: на базовому етапі підготовки – для навчальних дисциплін «Педагогіка» та «Психологія»; на продуктивному етапі підготовки – для навчальних дисциплін «Методика навчання інформатики», «Теорія та методика профорієнтаційної роботи вчителя інформатики» та пропедевтичної практики; на рефлексивно-корекційному етапі - для навчальних дисциплін «Методика навчання інформатики», «Практика з інформаційних технологій», педагогічна практика. Згідно з викладеним підготовлено навчальні програми модулів названих навчальних дисциплін, які потребують оновлення, програми авторських дисциплін, програми практик, навчальні посібники тощо.

Ключові слова: ІТ-спеціальності, профорієнтаційна роботи, учитель інформатики, підготовка учителів інформатики, навчально-методичне забезпечення.

Постановка проблеми. Профорієнтаційна робота – один з головних напрямів навчально-виховної роботи в загальноосвітній школі, спрямований на активізацію професійного самовизначення учнів, їх підготовку до свідомого вибору професії та визначення свого місця у суспільстві (Проект...). У складних умовах сьогодення особливого значення набуває профорієнтаційна діяльність учителя інформатики, пов'язана із спрямуванням професійного самовизначення учнів в ІТ-сфері. На думку експертів, недостатня ефективність підготовки фахівців для ІТ-галузі в Україні перешкоджає використанню потенційно наявного фактору доступності кваліфікованих кадрових ІТ-ресурсів як великої конкурентної переваги і чинника економічного зростання